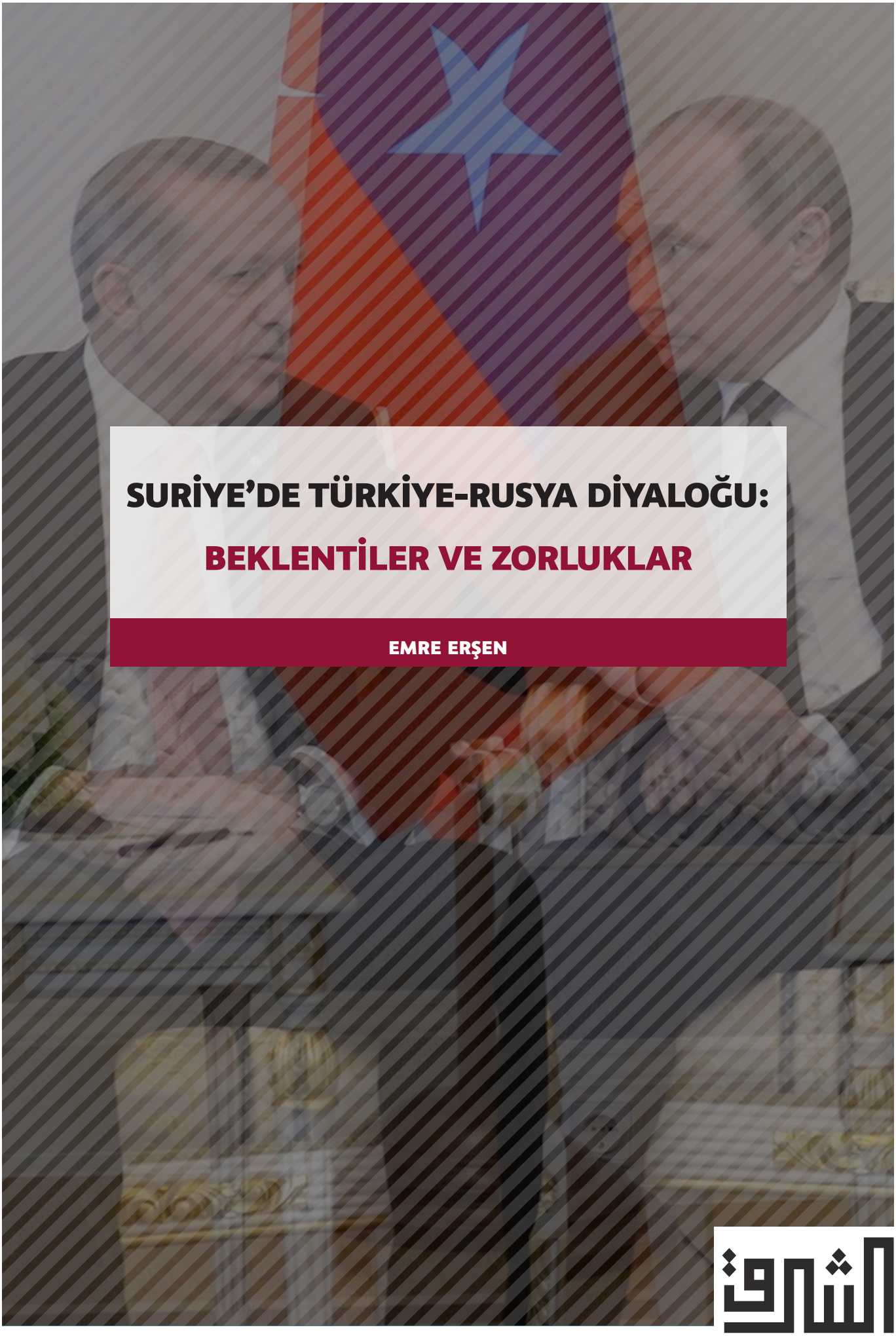

SURİYE'DE TÜRKİYE-RUSYA DİYALOĞU:
BEKLENTİLER VE ZORLUKLAR

EMRE ERŞEN

ALSHARQ FORUM ANALİZ

منتدى الشرق
ALSHARQ FORUM

SURİYE'DE TÜRKİYE-RUSYA DİYALOĞU:

BEKLENTİLER VE ZORLUKLAR

Emre Erşen

منتدى الشرق
ALSHARQ FORUM

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müellif(ler)ine aittir.

Telif hakkı © 2017, Al Sharq Forum
Her hakkı saklıdır.
Tasarım: Jawad Abazeed
Türkiye'de basılmıştır.

Bu yayının tüm hakları Al Sharq Forum'a aittir. Al Sharq Forum'un izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Adres: Yenibosna Merkez Mahallesi, 29 Ekim Caddesi.
İstanbul Vizyon Park A1 Blok, Kat:6 No.:52 34197
Bahçelievler / İstanbul / Türkiye.
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

İçindekiler

Özet	**4**
Giriş	**5**
Türkiye-Rusya Uzlaşması ve Suriye	**6**
Rusya ve Fırat Kalkanı Operasyonu	**6**
Moskova Deklarasyonu	**8**
Diğer Zorluklar	**9**
Sonuç	**11**
Referanslar	**13**
Yazar Hakkında	**15**
Al Sharq Forum Hakkında	**15**

Özet: Türkiye, ikili ilişkilerde 7 aydır süren krizin ardından Rusya ile uzlaşmaya varmasının ardından Ağustos 2016'da Suriye'deki IŞİD ve PYD/YPG güçleriyle mücadele etmek için Fırat Kalkanı Operasyonu'nu başlattı. Bunu takiben Türkiye, Rusya ve İran arasında geçen yoğun bölgesel diyaloglar, Suriye meselesinde çözümü hedefleyen ve yeni bir süreci işaret eden Moskova Deklarasyonu'nu ortaya çıkardı. Her ne kadar Ankara, Rusya ile bu yakın siyasi ve askeri diyaloğun bir sonucu olarak birkaç ay içerisinde Suriye'nin kuzeyinde IŞİD ve PYD/YPG'den arınmış bir bölge tesis edebilmiş olsa da bu iki ülke, kısa vadede bölgesel iş birliğini sürdürebilmek için hâlâ birçok önemli zorluğun üstesinden gelmek gibi bir durumla karşı karşıya.

Türkiye'nin, Esad'ın Suriye'nin siyasal geleceğinde oynayacağı role dair çekinceleri ve İran'ın Orta Doğu'da artan nüfuzuna yönelik derin endişeleri, üçüncü taraflar nezdinde Türkiye-Rusya diyaloğunun altının oyulabileceğine işaret ediyor. Ayrıca Halep krizi sonrasında Türk kamuoyunda yükselen Rus karşıtı gösteriler, Ankara ve Moskova arasında esaslı bir yeniden yakınlaşmanın sınırlarını da gösteriyor. Her ne kadar şu an iki ülke de Rus Büyükelçisi'nin Ankara'da bir suikast sonucu yaşamını yitirmesinin ardından bölgesel diyaloglarını güçlendirme noktasında ısrar etseler de Suriye'deki hassas jeopolitik denge ve diğer küresel ve bölgesel güçler ile devlet-dışı aktörlerin durmadan değişen pozisyonlarının Suriye'deki Türkiye-Rusya iş birliğinin gelişimi üzerinde ciddi bir etkisinin olacağı muhtemel görünüyor.

Giriş

Rusya, 30 Eylül 2015'te Suriye'de doğrudan hava bombardımanına başlayarak rejime açıktan destek vererek yeni bir dönemi başlattı. Bu müdahaleden neredeyse 1 yıl sonra Rusya, ABD'nin Suriye'ye dönük isteksiz ve tutarsız dış politikasından ortaya çıkan boşluğu doldurarak kendisini Orta Doğu'nun esas aktörlerinden birine dönüştürmeyi başardı. Bu bağlamda Kremlin, yalnızca Esad rejiminin isyancı gruplara karşı önemli bir avantaj elde etmesini mümkün kılmadı, ayrıca Lazkiye'de yeni bir askeri hava üssü edindi, Tartus'taki Sovyet döneminden kalma deniz üssünü yeniledi ve Suriye meselesinin çözümüne dair uluslararası müzakereler üzerindeki diplomatik etkisini arttırdı.

Rusya'nın Suriye'ye askeri müdahalesi, Moskova'nın Ankara ile olan ilişkilerinde bir kırılmaya yol açtı. Her ne kadar Türkiye ve Rusya, Suriye krizine dair keskin görüş ayrılıklarına rağmen siyasal ve ekonomik ilişkilerini bundan bağımsız olarak geliştirmeyi hedefleseler de bu durum, 24 Kasım 2015'te Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Türkiye-Suriye sınırı yakınlarında bir Rus savaş uçağını Türkiye'nin hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle düşürmesinin ardından neredeyse imkansız hale geldi

Fakat öte yandan da Rusya'nın Suriye'ye askeri müdahalesi, Moskova'nın Ankara ile olan ilişkilerinde bir kırılmaya yol açtı. Her ne kadar Türkiye ve Rusya, Suriye krizine dair keskin görüş ayrılıklarına rağmen siyasal ve ekonomik ilişkilerini bundan bağımsız olarak geliştirmeyi hedefleseler de bu durum, 24 Kasım 2015'te Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Türkiye-Suriye sınırı yakınlarında bir Rus savaş uçağını Türkiye'nin hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle düşürmesinin ardından neredeyse imkansız hale geldi. Nitekim 2000'li yıllar boyunca iki taraf hükümetlerince dikkatli bir şekilde geliştirilen stratejik ilişkilerde bu hadiseden sonra ciddi bir gerileme yaşandı.

Türkiye ile yaşanan uçak krizini takiben Rusya, Suriye'deki askeri varlığını arttırmaya devam etti ve Lazkiye'deki Humeymim Üssü'ne konuşlandırdığı S-400 hava savunma füzesi sistemini kullanarak Suriye hava sahasını Türk jetlerine kapadı. Öte yandan Moskova, Suriyeli Kürtlerle –bilhassa Ankara'nın Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) uzantısı olarak gördüğü Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve onun silahlı kanadı olan Halk Koruma Birlikleri (YPG) ile- siyasi ve askeri ilişkilerini geliştirmeye başladı. Dahası Moskova, Türkiye'yi Suriye barış sürecinden dışlamaya çalışıp Ankara'nın Irak Şam İslam Devleti'ni (IŞİD) ve Suriye'deki diğer terörist grupları desteklediği iddialarıyla büyük bir Türkiye karşıtı propaganda başlattı.

Türkiye 2015 yazından itibaren, Rusya ile ilişkilerinin durma noktasına geldiği 7 ay boyunca, Türk güvenlik güçlerine ve sivillere yönelik saldırılarını yoğunlaştıran PKK ve IŞİD gibi terörist örgütlere karşı mücadele etmeye devam etti. Nihayetinde Ankara kendisini, Suriye'deki bu iki örgüte karşı sınır ötesi güvenliğini sağlayabilmek için Moskova ile ilişkilerini normalleştirmek zorunda hissetti.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Rusya Devlet Başkanı Putin'e Haziran 2016'da yolladığı özür mektubuyla başlayan Türkiye ve Rusya arasındaki diplomatik süreç, iki liderin 9 Ağustos'ta St. Petersburg'da görüşmesiyle daha büyük bir ivme kazandı [1]. Türkiye'deki 15 Temmuz darbe girişiminden sadece birkaç hafta sonra gerçekleşen Putin-Erdoğan toplantısı sadece Türk-Rus siyasi ve ekonomik ilişkilerindeki yeniden yakınlaşma sürecini kolaylaştırmadı, ayrıca iki devletin Suriye'deki krize dair birbirinden

ayrılan politikaları için yeni bir bölgesel uzlaşıya da ön ayak oldu.

Putin ve Erdoğan arasında St. Petersburg'da gerçekleşen toplantılarda alınan en önemli kararlardan biri, -bilgi akışı esasına dayanan- iki ülkenin dışişleri bakanları, istihbarat servisleri ve ordu birimleri arasında 3 ayaklı bir mekanizmanın kurulmasıydı

Türkiye-Rusya Uzlaşması ve Suriye

Putin ve Erdoğan arasında St. Petersburg'da gerçekleşen toplantılarda alınan en önemli kararlardan biri, -bilgi akışı esasına dayanan- iki ülkenin dışişleri bakanları, istihbarat servisleri ve ordu birimleri arasında 3 ayaklı bir mekanizmanın kurulmasıydı[2]. İlk toplantısı Rusya'da 11 Ağustos 2016'da gerçekleşen bu yeni girişim, Suriye'deki Türk ve Rus güçleri arasında bir başka askeri çatışmadan mümkün mertebe kaçınmayı kuvvetlendirmenin yanı sıra Ankara ve Moskova arasında uçak krizi öncesindeki döneme göre çok daha kapsamlı bir siyasi ve askeri diyalog geliştirmeyi hedefliyordu.

Yeni kurulan bu üç ayaklı mekanizmaya ek olarak, Türkiye ve Rusya arasında Suriye'ye dair güçlendirilmiş bölgesel diyaloğun önemli başka boyutlarından bir diğeri ise İran'ın söz konusu sürece dahil edilmesiydi. Putin'in 12 Ağustos'ta Erdoğan ile St. Petersburg'da yaptığı görüşmenin bir gün öncesinde ve İran Dışişleri Bakanı Zarif, Ankara'ya bir ziyarette bulunuyorken İran Cumhurbaşkanı Ruhani ile Putin Bakü'de bir araya geldi. Bir hafta sonra ise Türkiye Dışişleri Bakanı, Tahran'a resmi bir ziyarette bulundu. Moskova ve Tahran'ın, ABD ve AB yetkili makamlarının sessizliklerinin aksine, 15 Temmuz başarısız darbe girişimi süresince Türk hükümetine verdiği açık destek, bu üç ülke arasındaki bölgesel yakınlaşmaya da katkıda bulundu.

St. Petersburg'daki zirveden sonra Putin ve Erdoğan, Suriye'deki durumu müzakere etmek üzere iki kez yüz yüze ve birçok kez de telefonla görüştü. Türkiye Başbakanı Yıldırım da Aralık 2016'da Moskova'ya önemli bir ziyarette bulundu. Putin'in Ekim ayında Türkiye'ye yaptığı ziyaret ise bilhassa önemliydi çünkü iki hükümet arasında, Rusya'dan büyük miktarda doğalgazı Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşıması planlanan Türk Akımı doğalgaz boru hattının inşasına dair bir anlaşma imzalandı. Bu proje daha önce Ankara tarafından Rusya'nın uçak krizi sonrasında devreye soktuğu ekonomik yaptırımlara cevap olarak askıya alınmıştı [3].

Türkiye-Rusya ilişkileri askeri alanda da gelişmeye devam ediyor. Örneğin Ankara, ulusal hava savunmasını güçlendirmek için Rusya'dan S-400 füze sistemini satın alma fikrinin gündemde olduğunu duyurdu [4]. İki ülke, Rusya Genelkurmay Başkanı Gerasimov'un Eylül 2016'da Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında doğrudan bir askeri kırmızı hat kurma hususunda da anlaştı. Kasım ayında, Türkiye Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar Rus meslektaşlarıyla müzakerelerde bulunmak için Moskova'ya bir ziyarette bulundu. Bu yakın askeri diyaloğun en temel sonuçlarından biri de Ankara'nın 24 Ağustos'ta, Suriye'nin kuzeyindeki Azez-Cerablus hattını IŞİD ve PYD/YPG güçlerinden arındırmak amacıyla Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile birlikte "Fırat Kalkanı Operasyonu"nu başlatması oldu.

Türkiye ve Rusya arasındaki bu hızlı yakınlaşma, Fırat Kalkanı Operasyonu'nun kısa vadedeki hedeflerine ulaşmasının arkasındaki başlıca sebeplerden biriydi

Rusya ve Fırat Kalkanı Operasyonu

Türkiye ve Rusya arasındaki bu hızlı yakınlaşma, Fırat Kalkanı Operasyonu'nun kısa vadedeki hedeflerine ulaşmasının arkasındaki başlıca sebeplerden biriydi. Ankara'nın Moskova ile yakın askeri teması, bilhassa Cerablus ve Dabık gibi stratejik kasabaların IŞİD'den arındırılması açısından oldukça önemliydi. Daha birkaç ay öncesine kadar Türkiye'ye karşı çok ciddi eleştiri ve iddiaları dillendiren Rus yetkililerin Fırat Kalkanı Operasyonu'na yönelik fazlasıyla sönük ve sade bir tepki göstermesi de ayrıca dikkat çekiciydi.

Kremlin, esas olarak Esad rejiminin ya da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) onayıyla yapılmadığı gerekçesiyle Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde yaptığı askeri operasyona dair memnuniyetsizliğini dile getirmiş olsa da Putin de dahil olmak üzere birçok Rus lider, Türkiye'nin Suriye'deki hassas durumdan kaynaklanan güvenlik kaygılarını anladıklarını belirttiler [5]. Bir yandan da Ankara'nın söz konusu operasyonu, Moskova ve Tahran'ın ülkedeki tek meşru yönetim olarak gördükleri Esad "hükümeti" ile iş birliği halinde yürütmesini talep ettiler [6].

Esad'ın Suriye'nin geleceğinde oynayacağı rol, 2011 yılının sonbaharında Türk hükümetinin Suriye'deki muhalif grupları aktif olarak desteklemeye başlamasından bu yana Rusya ile Türkiye arasında ciddi bir ihtilaf konusu olageldi. O tarihten bu yana Türkiye, Esad rejimini uluslararası arenada yüksek sesle eleştirdi ve Esad iktidarda kaldığı müddetçe Suriye meselesinin çözümsüz kalacağını öne sürdü. Fakat Türkiye'nin Suriye'deki öncelikleri, 2015 yazında PKK ile olan mücadelesini yoğunlaştırmasından itibaren büyük ölçüde değişti. PKK uzantısı olan PYD/YPG kuvvetlerinin 2015-2016 periyodunda Suriye'de toprak kazanımları elde etmesi, Ankara nezdinde bilhassa endişeye sebep oldu.

Ağustos 2016'da PYD/YPG güçlerinin öncü rol oynadığı ve Washington destekli Suriye Demokratik Güçleri (SDG), Fırat Nehri'nin batısındaki Menbiç şehrini IŞİD'den aldığında Suriye'nin kuzeyinde otonom bir Kürt bölgesinin ortaya çıkma olasılığı daha güçlü hale geldi. Ankara, yalnızca ABD ve PYD/YPG güçleri arasında artan askeri iş birliğinden ötürü değil, aynı zamanda PYD/YPG güçlerinin Suriye'nin kuzeyinde ilan ettikleri üç kantonu (Cezire, Kobani ve Afrin) birleştirme hedefine fazlasıyla yaklaşmasından ötürü de alarma geçti.

Esad'ın Suriye'nin geleceğinde oynayacağı rol, 2011 yılının sonbaharında Türk hükümetinin Suriye'deki muhalif grupları aktif olarak desteklemeye başlamasından bu yana Rusya ile Türkiye arasında ciddi bir ihtilaf konusu olageldi

Ankara, Suriye'de Rusya-İran eksenine daha çok yaklaşmayı tercih etti ki bunun temel sebebi, bu iki ülkenin her defasında Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması gerektiğinin altını çizmesinden ileri geliyordu. Kremlin her ne kadar Suriyeli Kürtlerle ilişkilerini geliştirip PYD'nin Şubat 2016'da Moskova'da bir temsilcilik ofisi açmasına izin vermiş olsa da Türkiye ve Rusya arasındaki uzlaşma sürecinin ve Washington ile PYD/YPG arasındaki askeri iş birliğinin ivme kazanması, Rusya'yı bu meseleye dair yaklaşımını değiştirmeye yöneltti.

Hatta bazı analistler Moskova'nın esas hedefinin, Fırat Kalkanı Operasyonu çerçevesinde Türkiye'nin PYD/YPG güçlerine saldırmasına göz yummaları karşılığında Ankara'ya, Esad'a dair uzun süredir devam eden çekincelerinden geri adım attırmak olduğunu bile iddia etti

[7]. Dahası, Washington'un gün geçtikçe Suriye sahasında PYD/YPG güçlerine verdiği desteğin artması nedeniyle Ankara ve Washington arasındaki ilişkilerin gergin olması da Moskova'ya, bu iki NATO üyesi arasında büyüyen çatlaktan siyasi olarak faydalanma fırsatı sağlıyordu.

Ankara, Suriye'de Rusya-İran eksenine daha çok yaklaşmayı tercih etti ki bunun temel sebebi, bu iki ülkenin her defasında Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması gerektiğinin altını çizmesinden ileri geliyordu

Nitekim Esad da Ağustos 2016'da Haseke'de kendi güçleri ile PYD/YPG güçleri arasında yaşanan çatışmaların gösterdiği üzere, Kürtlerin Suriye'nin kuzeyindeki toprak kazanımlarından rahatsız [8]. Ankara'nın, Fırat Kalkanı Operasyonu'nun başlayacağı konusunda Esad rejimini Moskova aracılığıyla dolaylı bir şekilde bilgilendirdiği ve Türkiye Başbakanı Yıldırım'ın, Türkiye'nin Suriye'deki geçiş döneminde Esad'ın rolünü kabul edebileceğini belirtmesi düşünüldüğünde, Kürtlerden gelen tehdit Ankara nezdinde Esad'ın Suriye'nin siyasi geleceğinde yer almasına dair çekincelerden çok daha önemli hale gelmiş gibi duruyor [9].

Türkiye-Rusya iş birliği her şeyden önce, Ankara'nın bölgede iki temel hedefe ulaşmasını sağladı: üç Kürt kantonunun birleşmesini engellemek ve Suriye'nin kuzeyini IŞİD'den arındırmak

Türkiye'nin Suriye'de Rusya ve İran ile yürüttüğü iş birliği, çarpıcı bir şekilde kısa sürede çok önemli sonuçlar doğurdu. Türkiye-Rusya iş birliği her şeyden önce, Ankara'nın bölgede iki temel hedefe ulaşmasını sağladı: üç Kürt kantonunun birleşmesini engellemek ve Suriye'nin kuzeyini IŞİD'den arındırmak. Eğer Türk ordusu en nihayetinde El Bab'ı IŞİD'den ve Menbiç'i PYD/YPG'den alabilirse, Fırat Kalkanı Operasyonu'nun stratejik hedefleri büyük ölçüde gerçekleşmiş olacak.

Türkiye-Rusya diyaloğu, Halep'teki insani krizi çözmek ve bilhassa binlerce sivili şehirden tahliye etmek açısından oldukça önemliydi. ABD ve BM'nin Halep krizini kenardan izlediği bir zamanda Ankara'nın Moskova'yı isyancı grupların Halep'ten barışçıl bir şekilde çıkmasına ikna etmeyi başarması, oldukça kayda değer bir gelişmeydi. Öyle ki, Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov, Halep krizine bir çözüm bulmak açısından Ankara ile sürdürülen müzakerelerin Washington ile aylarca süren "neticesiz konuşmalardan" çok daha verimli olduğunu söyledi [10].

Moskova Deklarasyonu

Türkiye, Rusya ve İran dışişleri bakanlarının 20 Aralık 2016'da imzaladığı "Moskova Deklarasyonu", Suriye'de kapsamlı bir ateşkes için ve en nihayetinde barış anlaşmasına zemin hazırlamak konusunda bu üç ülke arasında bir konsensüs olduğunu gösteriyor [11]. Bu deklarasyon, BM Güvenlik Konseyi'nin Suriye'de bir ateşkes sürecini desteklemek için Aralık 2015'te kabul ettiği 2254 sayılı kararına da referans veriyor. BM'nin çözüm kararı, IŞİD ve Nusra Cephesi'ni ateşkes gayretlerinden dışlamasına ek olarak "altı ay içerisinde güvenilir, kapsayıcı ve mezhepçi olmayan bir yönetim kurmak ve yeni bir anayasa hazırlama süreci için bir takvim ortaya koymak" için Suriyeliler tarafından yürütülecek bir siyasi süreci destekliyordu. Ayrıca bu karar, "yeni anayasayı takiben 18 ay içerisinde özgür ve adil seçimlerin yapılmasına" olan desteği de ortaya koyuyordu [12].

Moskova Deklarasyonu, 2254 sayılı kararla aynı şekilde, Suriye'nin toprak bütünlüğünü vurguluyor ve Nusra Cephesi (yakınlarda adını Şam'ın Fethi Cephesi olarak değiştirdi) ile IŞİD'i Suriye'deki yeni ateşkes sürecinden dışlanacak iki terörist örgüt olarak niteliyordu. Öte yandan Suriye hükümeti ile muhalefet arasındaki görüşmelerin yeni turunun hem Rusya hem de Türkiye ile iyi ilişkileri olan Kazakistan'ın başkenti Astana'da gerçekleşmesi bekleniyor [13].

Moskova süreci oldukça önemli çünkü Türkiye, Rusya ve İran ilk kez bağımsız bir platformda bir araya gelip Suriye krizini çözüme kavuşturmak için ortak bir gayret gösterecek

Moskova süreci oldukça önemli çünkü Türkiye, Rusya ve İran ilk kez bağımsız bir platformda bir araya gelip Suriye krizini çözüme kavuşturmak için ortak bir gayret gösterecek. Her ne kadar Rusya, daha önce Suriye hükümeti temsilcileri ile muhalefetin temsilcileri arasında yapılan müzakereleri ("Moskova Görüşmeleri" olarak da bilinen) organize etmiş olsa da esas olarak Suriye muhalefetinin büyük çoğunluğunun katılım göstermeyi reddetmesinden ötürü bu müzakerelerde hiçbir somut netice alınamamıştı. Türkiye'nin bu yeni süreçte yer alması, Suriye muhalefetinin liderlerini Esad rejiminin temsilcileri ile aynı masaya oturmaya ikna edebilmiş olması açısından oldukça önem taşıyor.

Daha önceki barış görüşmelerinin hemen hepsinde masada olup önemli bir aktör olarak yer alan ABD'nin Moskova sürecinden büyük ölçüde dışlanmış durumda olduğunun özellikle altının çizilmesi gerekir. Daha da önemlisi; Türkiye, Rusya ve İran ilk kez, Astana görüşmelerinin sonucu olarak imzalanacak olan olası bir barış anlaşmasının "garantörleri" olmaya hazır olduklarını ilan ettiler. Askeri güçlerinin yanı sıra sahadaki askeri birliklerinden ötürü bu üç ülkenin halihazırda Suriye'deki en etkili aktörler olduğu düşünülürse Moskova süreci gerçekten de Suriye krizi için etkili bir çözümün ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir [14].

Ancak şu da var ki Moskova Deklarasyonu, esas olarak Ankara'nın daha önce dile getirmiş olduğu Esad'ın iktidarda kalmaması hedefinden vazgeçtiğine delalet ettiği için Türkiye'deki bazı kesimler tarafından Rusya'ya ve İran'a verilen önemli bir taviz olarak algılandı [15].

Türkiye'deki muhalif partilerin eleştirdiği bir başka husus da bu deklarasyonun PYD/YPG'yi bölgede dışlanacak terör örgütleri arasında saymamış olmasıydı [16]. Ankara, Suriye'de kapsamlı bir ateşkese ulaşmak amacıyla Moskova ve Tahran ile bir anlaşmaya ulaşmak için bu iki meselede geri adım atmış gibi görünüyor.

Daha önceki barış görüşmelerinin hemen hepsinde masada olup önemli bir aktör olarak yer alan ABD'nin Moskova sürecinden büyük ölçüde dışlanmış durumda olduğunun özellikle altının çizilmesi gerekir

Diğer Zorluklar

Moskova Deklarasyonu'na kapı aralayan diplomatik sürece dair ilginç bir detay, Halep'teki muhalif grupların yanı sıra sivil yerleşimcilerin tahliyesini sekteye uğratacak bir yol izleyen İran'ın tavrı oldu. Gerçekten de Tahran'ın desteklediği Şii milisler, Türkiye'nin desteklediği isyancı gruplar tarafından kuşatılan Şii Fua ve Keferya köylerinden sivilleri tahliye etme konusunda İran'la ayrıca bir anlaşmaya varana dek tahliye işlemini

sekteye uğrattılar [17]. Nitekim bu da Tahran'ın, büyük ölçüde Türkiye ve Rusya arasındaki ikili müzakereler sonucunda ulaşılan Halep anlaşmasının dışında kalmak istemediğinin bir işareti olarak düşünülebilir.

Ancak şu da var ki, İran ile Suriye'de cereyan etmekte olan savaşta yer alan diğer aktörler, aynı zamanda, Ankara ve Moskova'nın çakışan menfaatlerinin Türkiye-Rusya bölgesel iş birliği üzerinde doğurabileceği olumsuz etkilerin farkındalardı. Örneğin, Rusya'nın Esad rejimi güçleri ile beraber Doğu Halep'i kuşatmasının sebep olduğu devasa sivil kayıpları, Türkiye kamuoyunda Rusya'ya karşı büyük bir tepkiyi tetikledi, hatta 13 Aralık 2016'da yüzlerce insan Rusya'nın Suriye'de izlediği politikaları protesto etmek için İstanbul'daki Rus Konsolosluğu'na yürüdü [18].

Birkaç gün sonra Rus Büyükelçisi Andrey Karlov, Ankara'da bir sanat galerisini ziyareti sırasında, görevli olmadığı halde orada bulunan bir polis memuru tarafından öldürülmüştü. Polis memuru, Büyükelçi'yi silahla vurduktan sonra "Halep'i unutma, Suriye'yi unutma" diye bağırmıştı. Her ne kadar bu hadise hem Türk hem de Rus yetkililerden oluşan ortak bir komisyon tarafından araştırılıyor olsa da söz konusu olayın faillerinin, Türkiye kamuoyunda yükselmekte olan Rus karşıtı duyguları kendi hedeflerine ulaşmak için kullanmak istedikleri yönünde bir kanıya varılabilir.

Ancak sanıldığının aksine Büyükelçi Karlov'un ölümüyle sonuçlanan bu suikastın, halihazırda sürmekte olan Türkiye-Rusya uzlaşma sürecine ciddi bir hasar vermediği de bilhassa not edilmelidir. Tam aksine, iki hükümet de yakın iletişim içerisinde kalıp bu saldırıyı nihai olarak Türkiye-Rusya hedeflerine zarar vermeyi hedefleyen bir "terör eylemi" olarak tanımlayarak kınadılar [19]. Daha da önemlisi, Türkiye ile Rusya'nın Suriye'deki pozisyonlarını birbirine yakınlaştıran Moskova Deklarasyonu bu olaydan sadece bir gün sonra imzalandı.

Daha önce belirtildiği gibi Moskova süreci, Suriye'nin geleceğinde Esad'ın yeri konusunda Türkiye'nin resmi olarak kendisini konumlandırdığı yerde önemli bir değişimin olduğunun göstergesi sayılıyor. Bu bakımdan, Lavrov'un Türkiye ve İran dışişleri bakanlarıyla yaptığı toplantıdan hemen sonra gazetecilere; "Suriye'deki önceliğin Esad'ın gitmesi değil fakat terörle mücadele" olduğunu söylemesinden sonra Rus Büyükelçi'nin öldürülmesi, Moskova'nın Ankara'ya karşı elini güçlendirmişe benziyor [20]. Fakat Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın geçtiğimiz Kasım ayında sarf ettiği, Türkiye'nin Suriye'ye yaptığı müdahalenin "zalim Esad'ın iktidarını ortadan kaldırmayı hedeflediği" şeklindeki sözlerin de gösterdiği gibi, Türk hükümetinin bu hedeften tamamen vazgeçmesi pek de muhtemel görünmüyor [21].

Erdoğan'ın bu açıklaması, dört Türk askerinin iddia edildiği kadarıyla Esad rejiminin yaptığı bir hava saldırısı sonucu öldürülmesinden kısa bir süre sonra gelmişti [22]. Moskova ise Türk yetkililer tarafından ortaya konan güçlü kanıtlara rağmen bu iddiaları reddedip Türkiye'den Erdoğan'ın cümlelerinin izahını talep ederken Ankara, tepkisinin tonunu düşürmüş ve Kremlin'e Fırat Kalkanı Operasyonu'nun hedefinin Suriye'deki rejimle değil, terörist gruplarla savaşmak olduğunun garantisini vermişti [23]. Ancak bu hadise yine de Suriye'deki Türkiye-Rusya iş birliğinin sınırlarını ve Esad'ın kendi programını gerçekleştirmek için Ankara ile Moskova arasındaki farklılıkları

kullanabilme kapasitesini bir kez daha gösteriyordu.

Türkiye ve Rusya ilişkilerini yakın vadede karmaşık bir hale sokabilecek bir diğer mesele de şu an sadece Türkiye destekli muhalif grupların değil, aynı zamanda Nusra Cephesi'nin de kalesi durumunda olan İdlip'in geleceğidir. Öyle ki, Aralık 2016'da Halep'ten kaçan isyancıların çoğu coğrafi olarak Rusya'nın Suriye'deki askeri üslerine çok yakın olan İdlip'e sığındılar. Bundan ötürü İdlip, iddia edildiği kadarıyla Rusya ve Esad güçlerinin sürdürdüğü askeri harekatın sıradaki hedefi olacaktır [24]. Nitekim böylesi bir gelişme –hele ki Halep'teki krizin İdlip'de tekrarlanması durumunda- sadece Türkiye hükümeti için değil, ayrıca Türkiye kamuoyu için de kaçınılmaz şekilde ciddi bir endişeye yol açacaktır.

Ayrıca Esad'ın halihazırda Türk birliklerinin kuşatması altında olan stratejik kentlerden biri olan El Bab'ı, Halep'te kazandığı zaferi korumak için kontrol etmek istediği de biliniyor. Rusya, Türkiye'nin El Bab'ı kontrol etmesine rıza göstermiş olsa da hem Esad'ın hem de İran'ın bu mesele bağlamında Türkiye-Rusya uzlaşısının altını oyabilme kapasitesinin olduğunu belirtmek gerekir [25]. Türkiye Dışişleri Bakanı'nın Moskova Deklarasyonu'nun ardından Rusya ve İran dışişleri bakanlarıyla yaptığı ortak basın açıklamasında Hizbullah'a ilişkin uyarılarda bulunması bu bağlamda düşünülmeye değer [26]. Hizbullah güçleri ve Şii militanlar aracılığıyla İran'ın bölgede gün geçtikçe artan nüfuzu Türkiye'yi endişelendirmektedir ve bu durum Moskova, Ankara ve Tahran arasındaki bölgesel diyaloğun devam etmesinin önünde ciddi bir engel teşkil edebilir.

Sonuç

Rusya Savunma Bakanı Şoygu, ülkesi ile Türkiye ve İran, Suriye'de yeni bir siyasal süreci başlatmak adına ortak deklarasyona imza attıkları sırada Moskova'da bulunan Türk ve İranlı savunma bakanları ile yaptığı toplantının ardından Suriye'deki durumu şöyle tarif ediyordu: "Koordinasyonlu eylemlerde bulunmak için ABD ve onun partnerleri tarafından şu ana kadar yapılan tüm girişimler başarısızlığa mahkûmdu. Bunlardan hiçbiri, sahadaki durumu değiştirecek gerçek bir etki yaratamadı" [27]. Özellikle ABD'nin Ankara, Moskova ve Tahran tarafından bu yeni barış sürecinden tabiri caizse dışlandığı göz önüne alınırsa bu cümleler, Washington'ın Suriye krizinde marjinalleştirilmesine işaret eden önemli bir ikrar olarak düşünülebilir.

Türk hükümetinin 15 Temmuz darbe girişimini takiben Washington'dan uzaklaşması, bu resmin önemli bir parçasını oluşturuyordu. ABD'li yetkililerin, darbenin arkasındaki isim olduğu iddia edilen Fetullah Gülen'i iade etmekteki isteksizliklerinin yanında Washington'ın PYD/YPG'ye artan desteği de Ankara'yı Suriye'nin kuzeyinde IŞİD ve PYD/YPG'den arındırılmış bir bölge tesis etmek için Washington'dan ziyade Moskova'nın desteğini gözetmeye teşvik etti. Analistler, bu süreci Suriye'nin iki etki alanına bölünmesi olarak görmekteler: "Kıyı bölgelerde yer alan, Rusya destekli ve ülkenin tek hükümeti olduğunu öne süren Esad rejimi ve Türkiye destekli "Özgür Suriye Ordusu" [28].

Washington'un Suriye konusundaki pozisyonunu değiştirip bölgede Ankara ile yeni bir yakınlaşmayı gözetmesi durumunda Türk hükümeti kendisini Moskova ile arasına mesafe koymaya mecbur hissedebilir

Böyle bir sonuca varmak için henüz oldukça erken olduğu söylenebilir ancak Ankara ve Moskova'nın pozisyonlarının Rus Büyükelçi'nin öldürülmesinden sonra bile birbirine daha fazla yaklaştığı çok açık. Örneğin yakın zamanda, Rusya'nın Türkiye'ye El Bab'ı almak için yürüttüğü operasyonda daha büyük bir istihbarat desteği sağlamayı kabul ettiği şeklinde haberler basına yansıdı [29]. Öte yandan, Donald Trump'ın 20 Ocak 2017'de ABD Başkanı olarak göreve başlayacak olması da ayrıca hatırda tutulması gereken bir başka detaydır. Her ne kadar Türkiye ve Rusya şu anda Washington ile ikili ilişkilerinde ciddi sorunlar yaşıyor olsa da Suriye'de Türkiye-Rusya diyaloğunun geleceği büyük ölçüde Trump yönetiminin takip edeceği politikalarla şekillenecek.

Ancak Türkiye'nin, Rusya ile yakınlaşmasının bir tercihten ziyade zaruri bir durumdan kaynaklandığı da akılda tutulmalıdır çünkü askeri dengelerin Esad rejimi lehine dramatik bir şekilde değişmesiyle Suriye'deki "fırsatlar" ciddi bir şekilde azalmıştır

Washington'un Suriye konusundaki pozisyonunu değiştirip bölgede Ankara ile yeni bir yakınlaşmayı gözetmesi durumunda Türk hükümeti kendisini Moskova ile arasına mesafe koymaya mecbur hissedebilir. Türkiye-Amerika iş birliği kısa vadede bilhassa Musul'un ve Rakka'nın kurtarılması için önemli. Fakat Trump, seçim kampanyasında belirttiği gibi, Suriye sorununu çözmek için aynı zamanda Putin ile bir anlaşmaya varmayı tercih ediyor. İki lider arasında geniş çaplı bir anlaşmanın sağlanması durumunda Türkiye'nin Suriye'deki bölgesel öncelikleri büyük olasılıkla hem Washington hem Moskova tarafından dikkate alınmayacaktır. Bir taraftan da İran'ın, ABD'nin bölgeye dair değişen dış politikasını nasıl algılayacağı ve buna nasıl bir karşılık vereceği, Suriye'de Türkiye-Rusya iş birliğini karmaşık bir hale sokabilecek bir diğer faktör olarak masada duruyor.

Ancak Türkiye'nin, Rusya ile yakınlaşmasının bir tercihten ziyade zaruri bir durumdan kaynaklandığı da akılda tutulmalıdır çünkü askeri dengelerin Esad rejimi lehine dramatik bir şekilde değişmesiyle Suriye'deki "fırsatlar" ciddi bir şekilde azalmıştır. Hem Moskova'nın hem de Tahran'ın Trump'ın göreve başlamasından önce Suriye'deki kazanımlarını maksimize etmeye çalıştığı bir dönemde Ankara da Rusya-İran ekseni ile anlaşarak pozisyonunu güçlendirmek istiyor. Fakat Ankara bu hedefe ulaşmak için Esad rejimini ortadan kaldırma hedefinden feragat etmek zorunda kaldı. Nitekim Moskova sürecini mümkün kılan da bu idi. Ancak Türk hükümetinin Kremlin ile uzlaşmasından hemen sonra Fırat Kalkanı Operasyonu'nu başlatabildiği ve Moskova sürecinde temel bir aktör olduğu olgusu, aynı zamanda Suriye'deki askeri ve diplomatik eylemlerinin gelecekteki rolünün büyük ölçüde Rusya'nın hesaplarına bağlı olacağı anlamına geliyor. Bu da kaçınılmaz bir şekilde bu iki ülke arasında kısa vadede gelişecek bölgesel diyaloğun gelişimine yeni sınırlar getiriyor.

Referanslar

[1] Erdoğan'ın Putin'e gönderdiği mektubun detayları için bkz. http://en.kremlin.ru/events/president/news/52282 ; Ayrıca bkz. Dimitar Bechev, "What's behind the Turkey-Russia Reset?" Al Jazeera, 9 Ağustos 2016, http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/08/turkey-russia-reset-160808103350290.html.
[2] Sputnik Turkey, 12 Ağustos 2016, http://tr.sputniknews.com/turkiye/20160812/1024349236/turk-rus-uclu-mekanizma-oncelik-suriye.html.
[3] Hürriyet Daily News, 5 Aralık 2016, http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-has-shelved-turkish-stream-gas-pipeline-project-says-president-erdogan.aspx?pageID=238&nID=92115&NewsCatID=348.
[4] RT, 18 Aralık 2016, https://www.rt.com/news/367445-turkey-russia-s-400.
[5] Anadolu Ajansı, 5 Eylül 2016,
http://aa.com.tr/en/politics/turkey-s-syria-operation-not-unexpected-putin-/641519.
[6] Sputnik News, 31 Ağustos 2016,
https://sputniknews.com/world/201608311044814030-russia-turkey-syria.
[7] Semih İdiz, "Is Turkey's Fight against Syrian Kurds Enabling Assad?," Al Monitor, 13 Aralık 2016, http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/12/turkey-drive-against-syrian-kurds-enabling-assad.html#ixzz4Ty1y59vj.
[8] Reuters, 19 Ağustos 2016, http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-hasaka-idUSKCN10U0YX.
[9] Murat Yetkin, "Turkey Changes Syria Policy with al-Assad Move," Hürriyet Daily News, 22 Ağustos 2016, http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-hasaka-idUSKCN10U0YX.
[10] Euronews, 14 Aralık 2016, http://www.euronews.com/2016/12/14/russia-turkish-talks-on-aleppo-more-effective-than-pointless-us-talks-says.
[11] Söz konusu belgenin tam metni için bkz. Sputnik Turkey, 21 Aralık 2016,
https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201612211026428478-rusya-turkiye-iran-suriye-ortak-bildiri.
[12] Bkz. BM, 18 Aralık 2015, http://www.un.org/press/en/2015/sc12171.doc.htm
[13] Ayrıca bkz. "Turkey and Russia Walk Syria Tightrope," Deutsche Welle, 16 Aralık 2016, http://www.dw.com/en/turkey-and-russia-walk-syria-tightrope/a-36805562.
[14] Ayrıca bkz. Bayram Sinkaya, "Türkiye, İran ve Rusya Üçlü Görüşmeleri ve Moskova Bildirisi," ORSAM Analiz, 22 Aralık 2016, http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/5032?s=orsam|turkish.
[15] Bkz. Cumhuriyet, 21 Aralık 2016, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/648479/Turkiye_nin_Suriye_politikasi_Moskova_da_coktu..._Birinci_maddeye_dikkat_.html.
[16] Bkz. Sputnik Turkey, 23 Aralık 2016, https://tr.sputniknews.com/politika/201612231026461644-mhp-moskova-pyd-ypg.
[17] Reuters, 18 Aralık 2016, http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-idUSKBN1451JG.
[18] Daily Sabah, 13 Aralık 2016, http://www.dailysabah.com/turkey/2016/12/13/people-protest-aleppo-policy-at-russian-embassy-in-turkey.
[19] The Wall Street Journal, 20 Aralık 2016, http://www.wsj.com/articles/russian-ambassador-is-shot-in-turkish-capital-1482166062.
[20] Al Arabiya English, 20 Aralık 2016, http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2016/12/20/Iran-Turkey-reach-Syria-peace-deal.html.
[21] Hürriyet Daily News, 29 Kasım 2016, http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-entered-syria-to-end-al-assads-rule-president-erdogan.aspx?pageID=238&nid=106709.
[22] Hürriyet Daily News, 25 Kasım 2016, http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-russia-in-contact-in-aftermath-of-alleged-syrian-strike-on-turkish-forces.aspx?pageID=238&nID=106564&NewsCatID=510.
[23] Sputnik Turkey, 1 Aralık 2016, https://tr.sputniknews.com/politika/201612011026091149-erdogan-esad-geri-adim/.
[24] See Huffington Post, 22 Aralık 2016, http://www.huffingtonpost.com/entry/idlib-could-become-next-aleppo_us_585be7dbe4b0de3a08f447f7.

[25] Bkz. Max Fisher, "Turkey, Russia and an Assassination: The Swirling Crises, Explained," The New York Times, 19 Aralık 2016, http://www.nytimes.com/2016/12/19/world/europe/what-happened-turkey-russia-assassination-analysis.html?ref=world.
[26] Galip Dalay, "No Peace in Sight in Syria," Aljazeera, 23 Aralık 2016, http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/12/peace-sight-syria-161223125227417.html.
[27] Reuters, 20 Aralık 2016, http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia-iran-turk-idUSKBN1491NG?il=0.
[28] David Barchard, "How Putin and Erdogan Divided Up Syria," Middle East Eye, 24 Ekim 2016, http://www.middleeasteye.net/columns/turkey-russia-syria-putin-erdogan-us-frenemies-1670199042.
[29] Sabah, 25 Aralık 2016, http://www.sabah.com.tr/dunya/2016/12/25/turkiye-ile-rusya-anlasti.

YAZAR HAKKINDA

Doç. Dr. Emre Erşen, Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim görevlisidir. Doktorasını aynı bölümde tamamlamıştır. Ayrıca Rusya'daki Higher School of Economics, İngiltere'deki University of Kent ve Polonya'daki Jagiellonian University'de misafir öğretim üyesi olarak araştırmalar yürütmüştür. Araştırma alanları Rus Dış Politikası, Türkiye-Rusya İlişkileri, Avrasyacılık ve Jeopolitiktir. Birçok uluslararası konferansa katılmış ve Geopolitics, Turkish Studies, Insight Turkey ve Journal of Eurasian Studies de dahil olmak üzere birçok dergide makaleler yayımlamıştır.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum, amacı; Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum, bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözeten araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

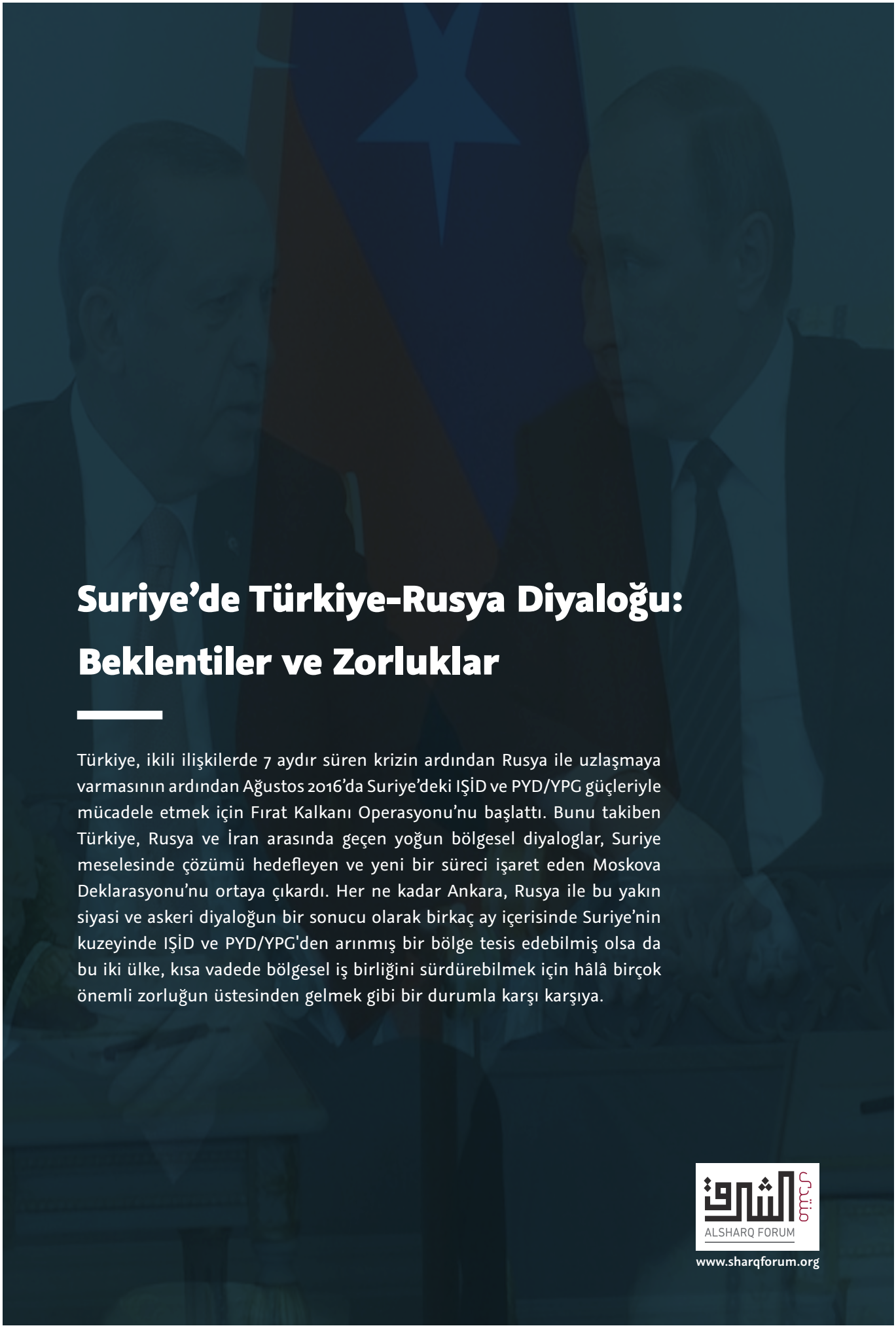
Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

sharqforum.org

/ SharqForum

SOUNDCLOUD / Sharq-Forum

ALSHARQ FORUM

Suriye'de Türkiye-Rusya Diyaloğu: Beklentiler ve Zorluklar

Türkiye, ikili ilişkilerde 7 aydır süren krizin ardından Rusya ile uzlaşmaya varmasının ardından Ağustos 2016'da Suriye'deki IŞİD ve PYD/YPG güçleriyle mücadele etmek için Fırat Kalkanı Operasyonu'nu başlattı. Bunu takiben Türkiye, Rusya ve İran arasında geçen yoğun bölgesel diyaloglar, Suriye meselesinde çözümü hedefleyen ve yeni bir süreci işaret eden Moskova Deklarasyonu'nu ortaya çıkardı. Her ne kadar Ankara, Rusya ile bu yakın siyasi ve askeri diyaloğun bir sonucu olarak birkaç ay içerisinde Suriye'nin kuzeyinde IŞİD ve PYD/YPG'den arınmış bir bölge tesis edebilmiş olsa da bu iki ülke, kısa vadede bölgesel iş birliğini sürdürebilmek için hâlâ birçok önemli zorluğun üstesinden gelmek gibi bir durumla karşı karşıya.

منتدى الشرق
ALSHARQ FORUM
www.sharqforum.org